

Homskiý: Adamzat taryhynyň iň howply pellesine ýakynlaşyp barýarys

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Homskiý: Adamzat taryhynyň iň howply pellesine ýakynlaşyp barýarys
NOAM HOMSKIÝ: ADAMZAT TARYHINYŇ IŇ HOWPLY PELLESINE
ÝAKYNLAŞYP BARÝARYS

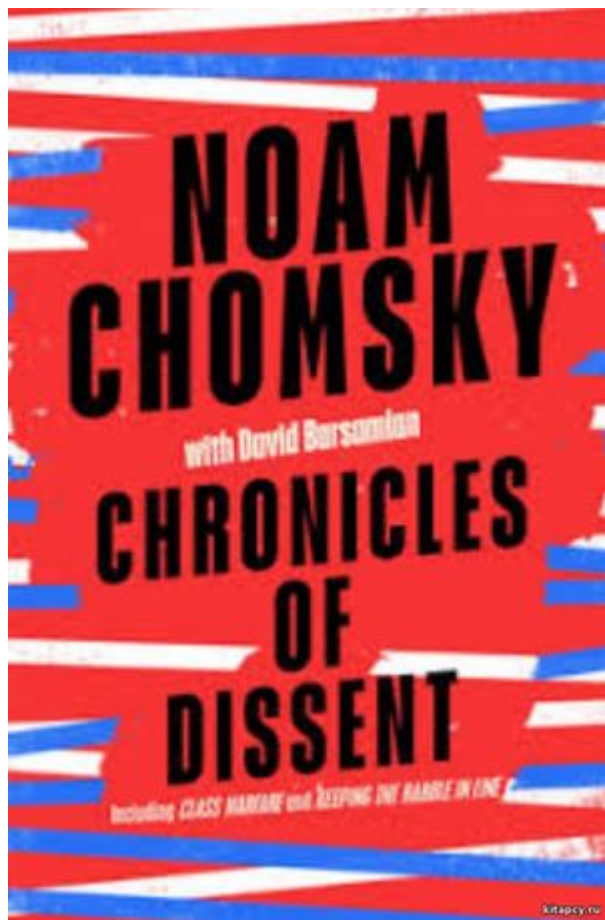
Togsan üç ýaşly ABŞ-ly akyldar «New Statesman»-a beren interwýusynda klimat üýtgeşmesi we ýadro uruş howpy ýaly wawwaly meseleleri ýene bir gezek ýatlatdy.

Noam Homskiý gelmişek agressiýasynyň howplaryna birinji gezek uçranda on ýaşapdy. Homskiý az salym öň wideojaň arkaly gürleşenimizde «Mekdep gazetine niýetläp ýazan birinji makalam 1939-njy ýylda Barselonanyň ýykylyşy hakdady» diýdi. Barselonanyň ýykylmagy dünýä derejesinde «gorkunç faşizm bulutynyň» galňamagynyň görkezijisidi. «Şol wagtdan bäri pikirimi üýtgetmedim, gaýtam has beterleşdi» diýip, degişme gatysykly gürleýän Homskiý klimat üýtgeşmesi we ýadro uruş howpy sebäpli «adamzat taryhynyň iň howply pellesine ýakynlaşyp barýarys... Häzirki wagtda dünýädäki guramaçylykly adam ýaşaýşynyň ýok bolma ähtimallygy abanýar» diýýär.

Belki-de, dünýäniň iň köp salgylanylýan aýatda diri akademigi bolan Homskiý 93 ýaşly bolandygy sebäpli jemgyýetçilikden çekilendigini göz önüne tutup, ony bagyşlasaňam bolar. Emma ol durnukly krizis eýýamynda ýaş radikalyň ahlak hyjuwyny

saklaýar we dünýäniň ölümi bilen öz ölüminden has köp gyzyklanýar.

Homskiý şahyr Dilan Tomasyň «Gitme şol ajaýyp gijä gowulyk bilen» ýatlatmasynyň ýa-da özüniň «Welosiped teoriýasy: çalt gitseňiz ýykylmarsyňyz» diýýän zadynyň janly mahabaty.

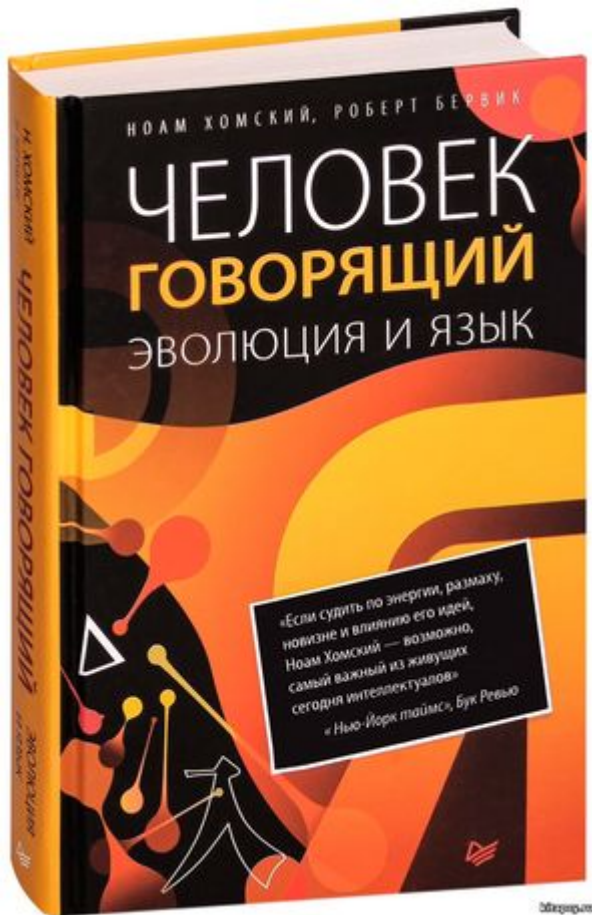
Gürrüňimize Homskiý bilen radikal žurnalist Dewid Barsamýanyň arasynda 1984-1996-njy ýyllarda geçirilen reportažlaryň ýyggyndysy bolan «Dissidentiň hronikasynyň» («Chronicles of Dissent») çap edilmegi boldy. Emma perdäniň aňyrsynda Homskiniň geň galdyрмаýan görnüşde köp agzaýan temasy, ýagny, Ukrainadaky uruş bar. Homskiý «Ukraina üçin gorkunç derejede ýaramaz ýagdaý» diýýär.

Birnäçe jöhit bilen birmeňzeş görnüşde Homskiniň bu ýurda garyndaşlyk gatnaşygy bar: Onuň kakasy häzirki Ukrainada doglupdyr we 1913-nji ýylda Patyşa Russiýasynyň goşunynda gulluk edesi gelmän ABŞ-na göçüpdir, ejesi bolsa Belorussiýada doglupdyr. Özüni tankytlaýanlar tarapyndan zol-zol Günbatara garşy haýsydyr bir hökümeti ýazgarmakdan ýüz öwürmekde aýyplanýan Homskiý Wladimir Putiniň «wagşyýana hüjümini» gepsiz-gürrüňsiz ýazgarýar. Emma Homskiý sözüne şulary-da

goşýar:

«Muny nämüçin etdi? Bu soraga iki görnüşde seredip bileris. Bulardan biri, Günbatarda ýoň bolan ýol – Putiniň bulaşyk aňynyň çuňluklaryna inmei we ruhy çuňlugynda nämeleriň bolup geçýändigini kesgitlemäge synanyşmak.

Beýleki ýoly bolsa, hakykatlara ser salmak: Mysal üçin, 2021-nji ýylyň sentýabrynda ABŞ Ukrainanyň NATO harby bileleşigine goşulma mümkinçiligini güýçlendirme maksatnamasynyň aýrylmaz bölegi hökmünde Ukraina bilen harby hyzmatdaşlygyň ýygjamlaşdyrmaga çagyryan güýçli syýasy deklarasiýany köpçülige hödürledi. Islan ýoluňdan ýöräp bilersiň, haýsyndan ýöräňde dogry boljagyny bilemzok. Bir bilýän zadymyz, Ukraimanyň hasam weýran boljagy. Birem gepleşilen ýaraşyk şertnamasy üçin dörän amatly mümkinçilikleriň yzynda ylgamasak, aýgytlaýjy ýadro urşuna girip bileris».

Homskiý Putiniň iň uly gorkusynyň NATO tarapyndan daşynyň gabalmagy däl-de, Ukrainada we Russiýanyň «ýakyn goňsularynda» liberal demokratiýanyň ýaýramagyndan çekinýändigini hakdaky pikire nähili jogap berýär?

«Putinem demokratiýa bilen bizçe gyzyklanýar. Propoganda şaryndan birküç minutlyk çykamak mümkin bolsa, ABŞ-nyň

demokratiýany paltalamak we ýok etmek babatda hemmeleriňkiden galyň garalawjy «iş bukjasy» bar.

Üstünden geçmegim gerekmi? 1953-nji ýylda Eýran, 1954-nji ýylda Gwatemala, 1973-nji ýylda Çili diýip gidýär... Emma şindi Waşingtonyň agalyga we demokratiýa bolan birkemsiz ygrarlylygyny goldamagymyza we götergilemegimize garaşylýar. Taryhda näme bolandygy wajyp däl. Olar başga adamlar üçin.

A NATO-nyň giňelme syýasatyna näme diýjek? ABŞ-nyň şol wagtky daşary işler ministri Jeýms Baker we prezident Jorj H.W.Buşyň M.Gorbaçýowa birleşen Germaniýanyň NATO täzeden goşulmagyna rugsat beren ýagdaýynda ABŞ-nyň gündogarda ýeke santimetr hem süýşmejegi hakda beren anyk sözi bardy. Häzir şu babatda gaty köp ýalan sözlenýär.

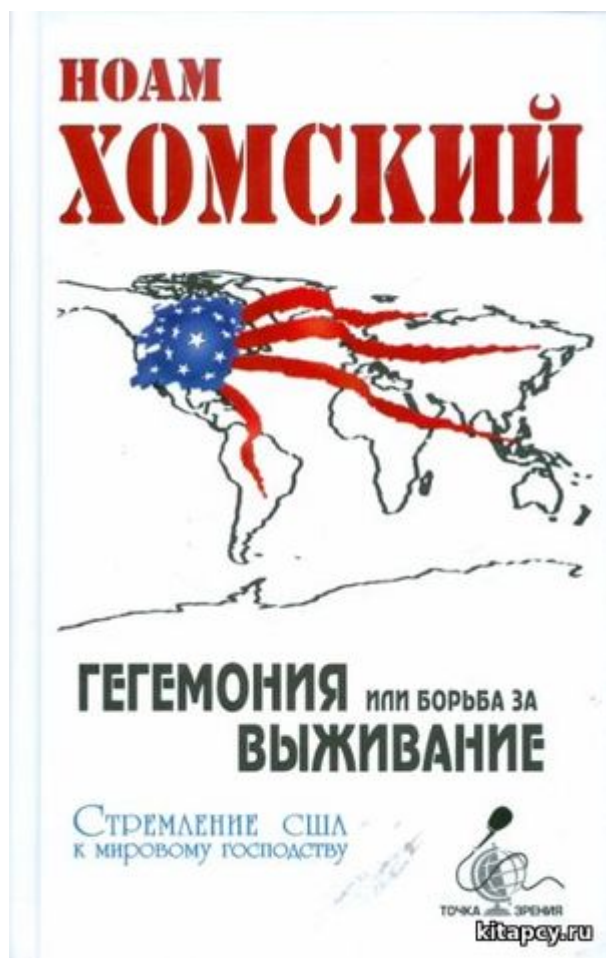
1990-njy ýylda «Nýurnberg kanunlary ýerine ýetirilen bolsa, uruşdan soňky amerikan prezidentleriniň barsyny asmalydygyny» aýdýan Homskiý Jo Baýden boýunça lapykeç gürleýär.

Homskiý Baýdeniň ýakynda Russiýanyň döwlet ýolbaşçysynyň «häkimiýet başynda durmajakdygyny» aýdýan beýanaty boýunça hem «Putiniň Ukrainada edýän işleri bilen baglanyşykly moral taýdan gahar-gazaba beslenmek hiç bir babatda dogry däl» diýýär.

Beýleki gorkunç zulumlar boýunça moral taýdan gahar-gazaba beslenmek has dogry bolardy... Owganystanda millionlarça adam açlykdan ýaňa ölümiň erňeginde dur. Nämüçin? Bazarlarda iýer-içer ýaly zat bar. Emma ony almaga puly ýoklar bir döwüm çörek almaga puly bolmandygy sebäpli marketlere gidip bilenok, şeýdibem çagalarynyň açlykdan ölşüni görmäge mejbur bolýar. Çünki ABŞ Britaniýanyň goldawy bilen Owganystanyň fondlaryny Nýu-Ýorkuň banklarynda saklady, ondan aňsat el çekjege-de meňzänok».

Homskiniň amerikan daşary syýasatynyň ikiýüzliliklerini we çaprazlyklaryny paş etmegi we äwmezligi onuň birnäçe kitabydyr broşýurasyndan birini okan islendik kişä tanyş bolsa gerek.

Homskiý ilkinji syýasy işi bolan we 1969-njy ýylda çap edilen «Amerikan güýji we täze mandarinlerde» ABŞ-nyň Wýetnamdan ýeňlip çykjagyny öňünden aýdypdy. Emma häzir Donald Trampyň dolanyp gelme ähtimallygy we klimat üýtgeşmesi hakda pikir alyşanda, belki-de, öň bolmadyk joşguny bilen püre-pür doly.

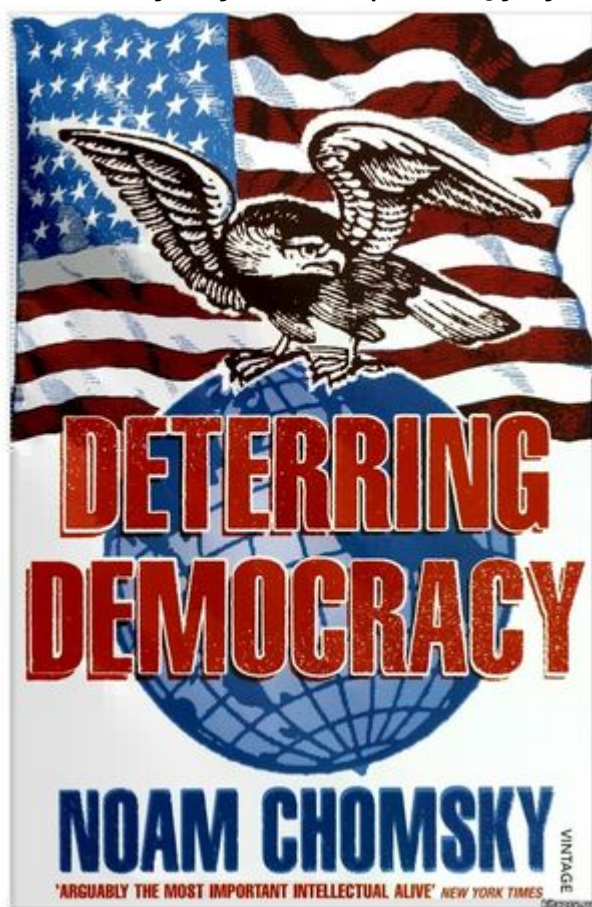
Ol «Otuzynjy ýyllaryň başlary çalarak ýadyma düşýär, ol günler göz önüme gelýär» diýýär:

«Radioda Gitleriň çykyşlaryny diňleýändigim ýadyma düşýär, şol wagt alty ýaşymdadm. Emma omuň ruhy ahwalatyna düşünipdim. Gorkunç we eýmendirijidi. Trampyň mitinglerinden birine tomaşa edeninizde şol göz önüňize gelse gerek. Garşyma-garşy bolýan zadymyz bu».

Özüni anarho-sindikalist ýa-da azatlykçy sosialist hasaplasada, Homskiý maňa geçmişde respublikanlara ses berendigini mälim etdi. Emma indi olaryň hakykatdanam howply günäkärlerdigini aýdýar.

Trampyň fanatizmi sebäpli Respublikan partiýanyň ep-esli gatlagy klimat üýtgeşmelerini üns bereniňe degmeýän ownuk mesele hasaplaýar. Beýtmek janly-jandarlaryň ölüm permanyny bermekligi aňladýar. Şular ýaly ekzistensial howplar bilen ýüzbe-ýüz bolup durka, Homskiniň gahrymanlaryndan Bertrand Russellini stilinde dissident intellektuallygyna galmagy, belkide, geň galdyrýabam dälidir. Homskiý şindizem muşdaklaryndan we tankytçylaryndan gelen elektron poçtalara jogap bermek üçin günde birnäçe sagadyny sarp edýär we ikinji aýaly braziliýaly terjimeçi Waleriýa Wasserman bilen bile ýaşayan ştatynyň

Arizona uniwersitetinde dil ugrundan okadýar.
Homskiý häzirem britan syýasaty bilen gyzyklanýar.
Ol «Breksit uçursyz uly ýalňyşlyk boldy, beýtmegiň özi Britaniýanyň ABŞ-na ytagat etmäge hasam mejbur boljakdygyny aňladýar» diýýär:
«Meniň pikirimçe bu barypýatan betbagtçykyk. Konserwatiw partiýa üçin nämäni aňladýar? Men pikir edýärin, ýalan sözläp bu işden sypmaly bolarlar, olar birnäçe meselede ýalan sözlemegiň ussady we başdansowma edýärler.
Kir Starmer hakda bolsa Homskiý gülümsiräp, şeýle diýýär:
«Işçi partiýasyny gaýtadan häkimiýete ynamly hyzmat edýän, Toni Bleýriň stilinde tetçerçi bolup, ABŞ-nyňam, Britaniýanyňam depe saçyny düýrükdirmejek partiýa öwürýär».

Italýan marksist Antonio Gramşi radikallara «aklyň pessimizmini we erk-ygtyýaryň optimizmini» goramagy ündäpdi. Gürrüňimiziň ahyrynda Homskä nämäniň umyt berýändigini soradym:
«Köp sanly ýaşlar: Angliýadaky Ýok bolma gozgalaňy, betbagtçylygy soňlandyrjak bolýan ýaşlar. Raýat ytagatsyzlygy: oýun edemok, ömrümiň galaba bölegini şuna bagş etdim. Indi munuň üçin beter garradym. (Homskiý birinji gezek 1967-nji

ýylda wýetnam urşuny protest edendigi üçin tussag edilipdi we ýazyjy Norman Meýler bulen bile gözenegiň aňyrsynda ýatypdy)... Türmä girmek we urulmak gowy zat däl, ýöne ýaşlar muňa döz gelmäge höwesek.

Öňki nesiliň özüni alyp barşyndan howpurgaýan ýaşlar az däl we hemmämiziň soňuna çykmanka şeýle telbeligi duruzmaga özlerini bagyş edipdirler. Munuň özi geljege bolan umyt».

Jorj ITON,

Britan žurnalisti, ýazyjy.

Penşenbe, 07.04.2022 ý. Publisistika